

Mavzu: Global muammolarning mezonlari va darajalari

GLOBALLASHUV (GLOBALIZATSIYA)

lotincha “glob” soʻzidan olingan boʻlib, aynan uni “dumaloqlashuv”, “kurralashuv” deb tarjima qilish mumkin.

“Global” tushunchasi lugʻaviy maʼnosi nuqtai nazaridan fransuz tilida “umumiy”, lotin tilida esa “globus”-Yer shari” maʼnolarini bildiradi.

GLOBALLASHUV

atamasi birinchi bor 1960 yil
Giddins tomonidan
foydalanilgan.

Bu atama XX asrning 90-
yillarigicha deyarli
foydalanilmagan

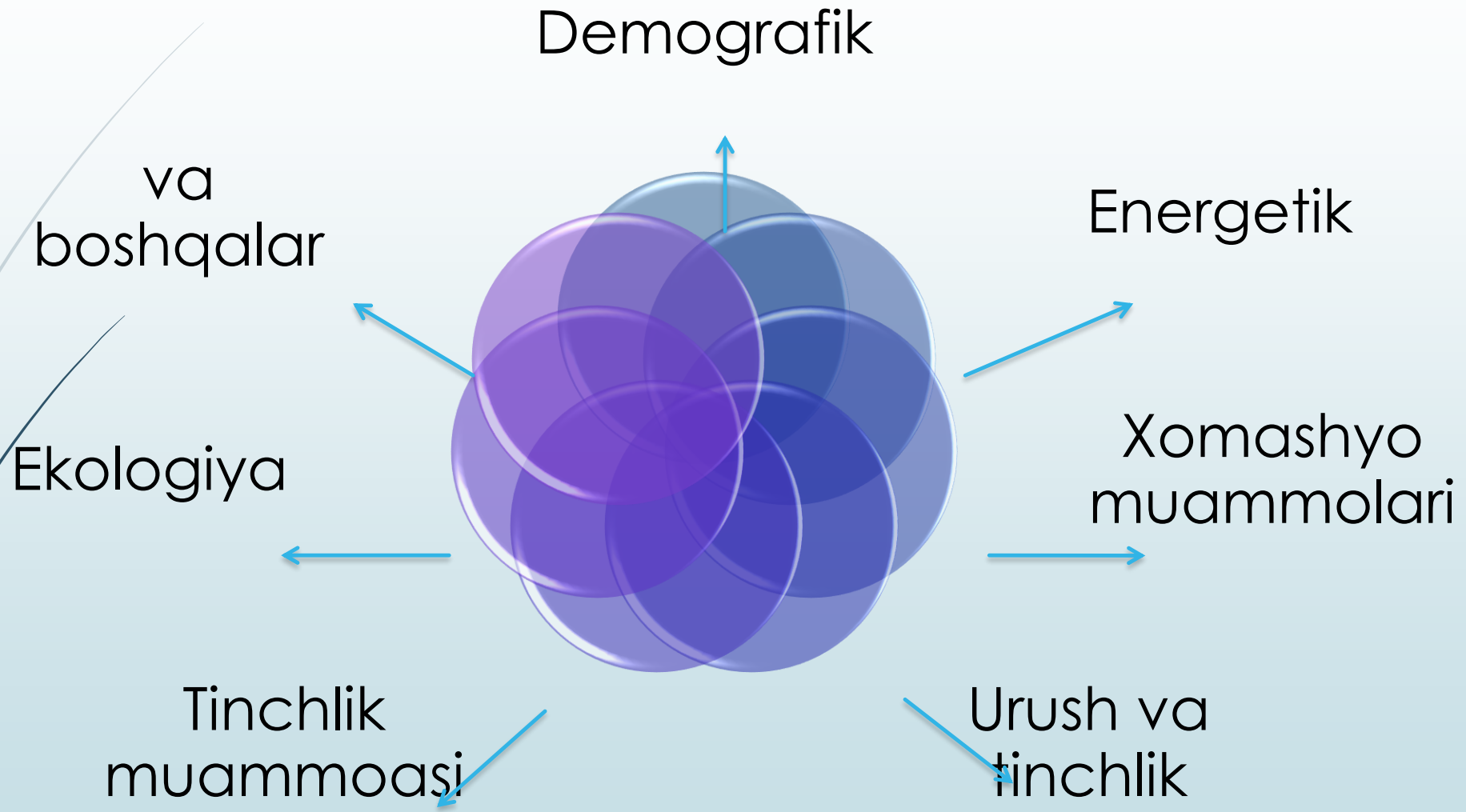
1985 yilga kelib amerikalik sotsiolog
R. Robertson «globallashuv»
atamasiga tushuncha bergan.

Globalizatsiya atamasi birinchi bo'lib iqtisodchi
olimlar tomonidan 1981 yildan beri qo'llanilib
kelingan. Ammo bu so'zning to'liq ma'nosi,
konsepsiyasi 1990 yilning yarmida amerikalik
olim Charlz Taz Rassel tomonidan to'liq ochib
berilgan.

“Globallashuv” atamasi dastlab amerikalik olim T.Levitt tomonidan 1983 yili «Garvard biznes rev`yu» jurnalida chop qilgan maqolasida qo`llangan. T.Levitt yirik transmilliy korporatsiyalar ishlab chiqaradigan turli-tuman mahsulot bozorlarining birlashuv jarayonlarini “globallashuv” deb atagan. Mazkur ta`rifda globallashuv jarayonining iqtisodiy tamonlariga e`tibor berilgan.

O`z davrida frantsuz faylasufi Rene Dekart “Tushunchalar ma`nosini aniqlashtiring va bu insoniyatning yarmini adashishdan saqlaydi” - deb yozgan edi. Ayni shu ma`noda dastlab biz “globallashuv” tushunchasining istilohiy ma`nosini izohlashga harakat qilamiz. Bu so`zga quyidagicha tarif berish mumkin: Globallashuv – Jahon xo`jaligi rivojlanishining ob`ektiv jarayoni bo`lib, juda ko`p ijobiy xususiyatlarga egadir: bular asosan turli mamlakatlarda xo`jaligining o`zaro aloqasi, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish, ilm – fan texnika texnologiya yutuqlari almashuvini tezlashishni hamda davlatlarni ilmiy texnikaviy taraqqiyotiga ko`maklashuv bilan tasdiqlanadi.

Global muammolar - bu shunday muammolarki, ular butun insoniyatning manfaatlariga daxl qiladi, uning kelajagiga xavf soladi hamda ular butun xalqaro hamjamiyatning ishtiroki bilangina hal etilishi mumkin.

HOZIRGI DUNYODAGI GLOBAL MUAMMOLAR

Globalashuv tushunchasi.

Orol dengizi qurishi

Globalashuv amalga
oshishining turli xil
vositalari.

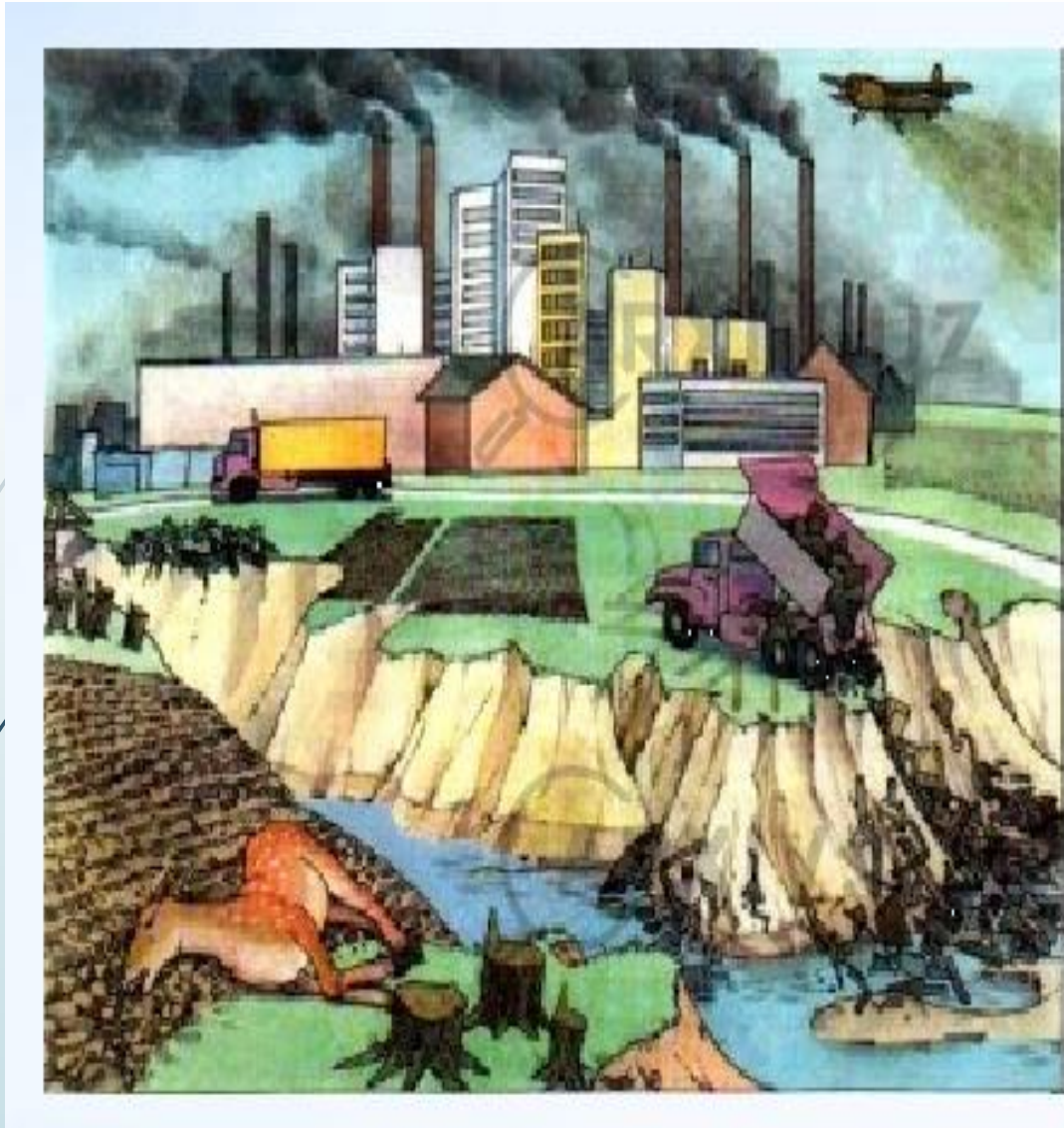
Globalashuv tushunchasi.

- Globalashuv (globalizatsiya) - lotincha “glob” soʻzidan olingan boʻlib, aynan uni “dumaloqlashuv”, “kurralashuv” deb tarjima qilish mumkin. Yer sharining, Yer kurrasining fan-texnika yutuqlari tufayli insoniyat ixtiyoridagi xuddi bir butun sharga, kurraga aylanishini tushuntirish uchun ishlatiladi.
- “Global” tushunchasi lugʻaviy maʼnosi nuqtai nazaridan fransuz tilida “umumiy”, lotin tilida esa “globus”-Yer shari” maʼnolarini bildiradi. Demak, globalizm tushunchasi ana shu ikki maʼnoda ham bevosita insoniyat hayoti va taqdiri bilan bogʻliq boʻlgan katta muammolarni, “sayyoraviy”, “dunyoviy” muammolarni, global taraqqiyot istiqbollarini oʻziga qamrab oladi.

Global muammolar dunyoda

-
- Globallashuv atamasi birinchi bor 1960 yil Giddins tomonidan foydalanilgan. Bu atama XX asrning 90-yillarigicha deyarli foydalanilmagan. 1985 yilga kelib amerikalik sotsiolog R. Robertson «globallashuv» atamasiga tushuncha bergan. Globalizatsiya atamasi birinchi bo‘lib iqtisodchi olimlar tomonidan 1981 yildan beri qo‘llanilib kelingan. Ammo bu so‘zning to‘liq ma‘nosi, konsepsiyasi 1990 yilning yarmida amerikalik olim CHARLZ Taz Rassel tomonidan to‘liq ochib berilgan.
 - “Globallashuv” atamasi dastlab amerikalik olim T.Levitt tomonidan 1983 yili «Garvard biznes rev`yu» jurnalida chop qilgan maqolasida qo‘llangan. T.Levitt yirik transmilliy korporatsiyalar ishlab chiqaradigan turli-tuman mahsulot bozorlarining birlashuv jarayonlarini “globallashuv” deb atagan. Mazkur ta`rifda globallashuv jarayonining iqtisodiy tamonlariga e`tibor berilgan. O`z davrida frantsuz faylasufi Rene Dekart “Tushunchalar ma`nosini aniqlashtiring va bu insoniyatning yarmini adashishdan saqlaydi” - deb yozgan edi.

- Globallashuv – Jahon xo‘jaligi rivojlanishining ob‘ektiv jarayoni bo‘lib, juda ko‘p ijobiy xususiyatlarga egadir: bular asosan turli mamlakatlar xo‘jaligining o‘zaro aloqasi, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish, ilm – fan texnika texnologiya yutuqlari almashuvini tezlashishni hamda davlatlarni ilmiy texnikaviy taraqqiyotiga ko‘maklashuv bilan tasdiqlanadi.
- Globallashuv — butunjahon iqtisodiy siyosiy, madaniy integratsiya va unifikatsiya (bir birga yaqinlashuv) jarayonidir. Asosiy xususiyatlari xalqaro mehnat taqsimoti, kapital, ishchi kuchi va ishlab chiqarish resurlarining erkin harakati, qonunchilik, iqtisodiy va texnologik jarayonlarni standartlashtirish, shuningdek, turli mamlakatlarning madaniyatining qo‘shilish va yaqinlashuvidir.

Global muammo

Globalashuv yaxlit jarayonlarni o`z ichiga qamrab oladi. A.Ochildievning ta`kidlashicha, "...eng umumiy ma`noda, globalashuv, bir tomondan, muayyan hodisa, jarayonning barcha mintaqalar, davlatlar va butun yer yuzini qamrab olganini, ikkinchi tomondan, ularning insoniyat taqdiriga dahldor ekanini anglatadi

V.I.Danilov-Danil`yan esa “Globallashuv ko`proq mantiqdan emas, balki tarixiy paradigmadan kelib chiqqan so`zdir. Globallashuv jihatlarining o`zaro aloqadorligini aniq va ravshan tahlili mavjud emas”, - deb yozgan edi. YUqoridagi ta`riflardan ko`rinadiki, globallashuv jarayoni o`zining murakkabligi va serqirraligi bilan alohida ajralib turadi. SHuning uchun ham S.Otamuratov “...globallashuv tushunchasi haqidagi qarashlar turli-tumanligicha davom etib kelmoqda. Bu tabiiy hol. CHunki uning makon va zamonda sodir bo`lish xususiyatlari turlicha bo`lib dunyoning o`zgarishiga o`tkazayotgan ta`sirida ham yangi-yangi imkoniyatlari namoyon bo`lmoqda”. 1980-1990 yillar bo`sag`asida “globallashtirish” tushunchasi yangi talqinga ega bo`ldi: asli yaponiyalik keyinroq amerikalik mashhur iqtisodchi K.Ome ta`riflab bergan mazkur atamaning ommaga tushunarli bo`lgan ifodasidan jahon xo`jaligi rivojlanishining nisbatan yangi qirralari va tavsiflari, uning dastlabki taraqqiyot bosqichlaridan farqlanuvchi hozirgi holatini ko`rsatish uchun tatbiq eta boshladilar.

Proffesor A. Katsovich
globallashtirish jarayonini tasvirli
yoritilishi va jahon xo'jaligining
yangi tavsiflari yuzaga kelishi:
“Globallashtirish chegaralar orqali
iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va
madaniy aloqalarni
intensifikatsiya qilish orqali
aniqlanishi mumkin.

Globallashtirish – bu erkin savdo
to'g'risidagi bitimlar uyg'unligi,
jahonni yagona va o'ta raqobatli
bozorga aylantirgan Internet
hamda moliyaviy bozorlarning
birlashishidir”, degan taklifni
kiritadi.

Rus olimi I. Burikova globallashuvni jarayon sifatida qaraydi va olimlar tomonidan unga nisbatan qarashlarni umum-lashtirib, uning uchta asosiy jihatini ko'rsatadi:

Bilim jihatlarini - globallashuv jarayoni haqida nimalar malumligi.

Emotsional - bu ma'lumotga qanday yondoshuv zarurligi.

Axloqiy - nima qilish kerak ekanligi.

2006 yilda «Globallashuv» tushunchasi va uning turli sohalarga o‘tkazayotgan ta’sirini aniqlashga bag‘ishlangan jahonning etakchi olimlari hamkorligida «Globalistika mejdunarodnsh mejdissiplinarnsh ensiklopedicheskiy slovar» tayyorlanib e’lon qilindi. Unda globalla-shuv tushunchasiga olimlar turlicha ta’rif berganlar va uning ta’sir doirasini aniqlashga qarakat qilingan. Jumladan, amerikalik olim T.Fridman bu haqda shunday ta’kidlaydi: «Globallashuv - bu «sovuq urush tizimini» almashtirgan yangi tizim. Keltirilgan fikrdan ko‘rinib turibdiki, iqtisodiyotda kechayotgan globallashuv jamiyat, mamlakat va xalqlar qayotining barcha soxalariga o‘zining ta’sirini o‘tkazmoqda.

T. Fridmanning globallashuvning «sovuq urush» siyosati bilan tenglashtirilganligi zamirida ham katta ma'no bor. Haqiqat-dan ham bugun u butun insoniyat, ayniqsa uning oliy qadriyatlari-dan biri bo'lgan millatlar taqdiriga solayotgan tahdidini «sovuq urush» siyosatiga tenglashtirish mumkin. Respublikamizda qam tadqiqotchilarimiz tomonidan globallashuv jarayonini o'rganishga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Hali bu masalaga bag'ishlangan fundamental tadqiqotlar e'lon qilinmagan bo'lsa qam bir qator ilmiy jihatdan pishiq bo'lgan maqolalar e'lon qilinganligini ta'kidlash lozim. Jumladan, «Globallashuv ziddiyatlari», «Adabiyotida globallashuv jarayoni», «Xalqaro globallashuvning chuqurlashuvi» va boshqa maqolalarda uning ba'zi bir jihatlariga to'la-qonli ta'rif keltiriladi. Aytish joizki, mazkur maqolalarda ham «Globallashuv» jarayon sifatida talqin etilganligini ko'rish mumkin.

Orol dengisi 1987-2008 yildagi o'zgarishlar

Orol dengizi — [Oʻrta Osiyodagi](#) eng katta berk [koʻl](#). Maʼmuriy jihatdan Orol dengizining yarmidan koʻproq janubi-gʻarbiy qismi [Oʻzbekiston](#), shimoli-sharqiy qismi [Qozogʻiston](#) hududida joylashgan. Oʻtgan asrning 60-yillarigacha Orol dengizi maydoni orollari bilan oʻrtacha 68,0 ming km² ni tashkil etgan. Kattaligi jihatidan dunyoda toʻrtinchi ([Kaspiy dengizi](#), Amerikadagi [Yuqori koʻl](#) va Afrikadagi [Viktoriya](#) koʻlidan keyin), [Yevrosiyo materigida](#) (Kaspiydan keyin) ikkinchi oʻrinda edi. Dengiz shimoli-sharqdan janubi-gʻarbga choʻzilgan, uz. 428 km, eng keng joyi 235 km (45° shahrik.) boʻlgan. [Havzasining maydoni](#) 690 ming km², suvining hajmi 1000 km³, oʻrtacha chuq. 16,5 m atrofida oʻzgarib turgan. Havzasining kattaligi uchun dengiz deb atalgan. Orol dengizi ilgari vaqtda dunyodagi eng katta ichki dengizlardan biri hisoblanib, unda baliqchilik, ovchilik, transport va erkratsion maqsadlarda foydalanilar edi. Dengiz suv rejimini unga quyiladigan Amudaryo, Sirdaryo, er osti suvlari hamda atmosfera yonilgʻilari tushishi va yuzadan suvning bugʻlanishi tashkil etadi. qadimgi tarixiy davrlarda dengiz sathining 1,5 — 2,10 oʻzgarishi tabiiy iqlim hususiyati bilan boʻliq boʻlib, suvning hajmi 100—150 kub km, suv sathi maydoni — 4000 kv, km ni tashkil etgan. Sugʻoriladigan dehqonchilikning rivojlanishi natijasida suʻorilishga foydalaniladigan qaytmas suvlar va qurqchilik yillari Amudaryo va Sirdaryoning deltasiga quyiladigan suv miqdori kamaydi.

Ba`zi professor olimlarning ta`kidlashicha, Orol dengiziga suv olib kelishning imkoni bor. Jizzaxda katta ko`llar tizimi bor. 1969-yili Sirdaryo suvining to`lib, 21 kub kilometr suvning qirg`oqlaridan chiqib ketishi natijasida paydo bo`lgan ushbu Aydar-Arnasay ko`llar tizimi hozir Qizilqumni botqoqlikka aylantirmoqda. Chunki, 1993-yildan buyon bir necha bor Sirdaryoning ortiqcha suvi shu ko`llarga quyilib, ko`llar tizimining maydoni yildan-yilga kattalashib bormoqda. Uning suvini bekorga cho`lga oqizib yuborilgandan ko`ra, Orol dengiziga quyishning chorasi ko`rilsa, maqsadga muvofiq bo`lardi. Bundan, albatta, dengiz to`lib qolmaydi, lekin uning minerallasuv (tuz ko`lamining ortishi) darajasining pasayishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umarov B. Globallashuv ziddiyatlari. – T.: Ma`naviyat, 2006. 8-b.
2. Ochildiev A. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlar. – T.: Muharrir nashriyoti, 2009. 64 b.
3. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
4. Otamuratov S. Globallashuv va millat. – T., YAngi asr avlodi, 2008. – 13 b.
5. Globallashuv nima? Sayt bo'yicha
<http://www.univer.omsk.su/omsk/socstuds/glob/index.html>